

De CONIUNCTIVUS IN HOOFD- EN BIJZIJN

DE CONIUNCTIVUS

Het verschil tussen een **indicativus** en **coniunctivus**

In een indicativus stelt de spreker een feit, een werkelijkheid vast, die in het heden, verleden of toekomst gebeurt, is gebeurd of zal gebeuren.

In een coniunctivus neemt de spreker afstand tot de realiteit van de handeling: de spreker wil iets uitdrukken, wat misschien geen realiteit is of is geweest.

In het Nederlands gebruiken wij vrijwel geen coniunctivus meer. Wij moeten de coniunctivus vaak weergeven met omschrijvingen, meestal in de vorm van hulpwerkwoorden, die uitdrukken wat de spreker bedoelt. In veel bijzinnen vertalen we de coniunctivus zelfs helemaal niet meer!

Een coniunctivus kan voorkomen in een hoofdzin en in een bijzin in praesens, imperfectum, perfectum en plusquamperfectum. Aan de tijd kun je vaak zien, wat de spreker bedoelt. Vandaar dat onderstaand overzicht op volgorde van de tijden staat. Let goed op de vertaling.

HOOFDZIN

Praesens

-aansporing (adhortativus). De spreker spoort aan om iets (niet) te doen.

Celeriter *abeamus*: laten we (maar) snel weggaan.

Hulpwerkwoord: laten (maar). Je mag kiezen of je het woordje “maar” in je vertaling gebruikt. In het Latijn zit dat al ingesloten in de coniunctivus.

Ontkenning: ne

Ne *abeamus*: laten we maar niet weggaan.

Deze coniunctivus komt het meest voor in de 1^e persoon meervoud.

-vervulbare wens (optativus). De spreker stelt iets als wens voor.

(Utinam) *mox veniat*: moge hij weldra komen.

Hulpwerkwoord: mogen. Utinam mag erbij staan, maar dat is niet verplicht. Je kunt dit woord niet vertalen.

Ontkenning: ne

Utinam ne ex equo *decidat*: moge hij niet van zijn paard vallen.

Opmerking: als de handeling die gewenst wordt, voltooid is, dan staat deze coniunctivus in het perfectum. Zie perfectum. Maar toch alsvast een voorbeeld:

Ne hoc *fecerit*: moge hij dit niet gedaan hebben!

-mogelijkheid in het heden (potentialis). De spreker stelt voor dat een handeling mogelijk of waarschijnlijk is.

Hoc *videant*: ze zouden dit wel kunnen zien, waarschijnlijk/misschien zullen ze dit wel zien.

Hulp(werk)woorden: zouden wel kunnen, zullen waarschijnlijk/misschien wel.

De CONIUNCTIVUS IN HOOFD- EN BIJZIJN

Ontkenning: non

Non hoc *faciant*: ze zouden dit niet kunnen doen.

Opmerking: deze coniunctivus kan ook wel eens in het perfectum staan!

Hoc *fecerint*: ze zouden dit kunnen doen. Dus niet voltooid vertalen!

-twijfel in het heden (dubitativus/deliberativus). De spreker twijfelt of hij de handeling moet doen

Quid *dicam*? Wat moet ik zeggen?

Hulpwerkwoord: moeten.

Ontkenning: non.

Non *faciamus*? Moeten we het niet doen?

Imperfectum

-niet vervulbare wens van het heden. De spreker uit een wens, die gezien de situatie niet meer in vervulling kan gaan. Het woordje **utinam** hoort bij deze wens! Ook in dit geval is er geen vertaling mogelijk van utinam.

Utinam pater hic *esset*: was vader maar hier!

Vertaling: o.v.t in combinatie met het woordje “maar”.

Ontkenning: ne

Utinam ne pater hic *esset*: was vader maar niet hier.

-irrealis van het heden. De spreker redeneert vanuit een denkbeeldige situatie (dus een situatie die niet reëel is!), die wordt geuit in een bijzin met: si of nisi.

Si *cavisset*, nunc etiam *viveret*: als hij had opgepast, zou hij nu nog leven. (maar hij heeft niet opgepast, dus leeft hij nu niet meer = irreële situatie).

Vertaling: zou(den)

-potentialis van het verleden.

Hoc *diceret*: hij had dit kunnen zeggen.

Vertaling: v.v.t.

Ontkenning: non

-dubitativus/deliberativus

Quid *facerem*: wat had ik moeten doen?

Vertaling: had(den) moeten.

Ontkenning: non

Quare non haec *narrarem*: waarom had ik deze dingen niet moeten vertellen?

Een dubitativus is goed te herkenning aan de vragende strekking.

Perfectum

-prohibitivus: verbod gericht tot de 2^e persoon (e.v./m.v.). De prohibitivus wordt altijd ingeleid door het woordje NE.

Ne *feceritis*: doe (het) niet!

De CONIUNCTIVUS IN HOOFD- EN BIJZIJN

Vertaling: gebiedende wijs met NIET!

Plusquamperfectum

-onvervulbare wens in het verleden. De handeling in de coniunctivus had in het verleden plaats moeten vinden volgens de spreker.

Utinam hoc narravisset: had hij dit maar verteld.

Vertaling: v.v.t.

Ontkenning: ne

Utinam ne hoc clamavisset: had hij dit maar niet geroepen.

-irrealis van het verleden: de spreker gaat uit van een denkbeeldige situatie in het verleden.

Hoc *fecissent*, si *ausi essent*: ze zouden dit wel gedaan hebben, als ze het gedurfd hadden. Realiteit is dat ze het niet gedurfd hebben en dus ook niet gedaan hebben.

Vertaling: hadden (wel) ge...

BIJZIN

Een coniunctivus in een bijzin kan veroorzaakt worden door:

1. bepaalde voegwoorden

-in finale bijzinnen: ut/uti = dat, opdat, om te, met de bedoeling om

Ad scholam imus ut *discamus*: we gaan naar school om te leren.

ontkenning: ne = dat niet, opdat niet, om niet te, om te voorkomen dat

Curramus ne tardi *adveniamus*: laten we rennen opdat we niet te laat (aan)komen.

-in consecutieve bijzinnen: (ita, tam, tantus in de hoofdzin) ...ut = dat, zodat

Puella tam timida erat ut *erubesceret*: het meisje was zo verlegen, dat het rood werd.

ontkenning: ut non = dat niet, zodat niet

Leo celeriter currebat ut caniculus non *effugeret*.

De leeuw rende hard, zodat het konijn niet ontsnapte/ De leeuw rende zo hard, dat ...

-in causale bijzinnen: quia/quod/quoniam = omdat, aangezien, daar (subjectieve mening)

Non in classa est, quod aeger *sit*: hij is niet op school, omdat hij ziek is (naar ik veronderstel).

cum (causale) = omdat

Cum spectacula mihi *placerent*, ea aspectabam: omdat de schouwspelen me bevielen, keek ik ernaar.

De CONIUNCTIVUS IN HOOFD- EN BIJZIJN

-in conditionele bijzinnen: si = als, indien

si + con. praes./perf.

Potentialis: stel dat

si + con. impf.

Irrealis van het heden: zouden

si + con. plqpf

Irrealis van het verleden: zouden

zijn/heb-

ben

-in concessieve bijzinnen: cum (concessivum) = hoewel/ofschoon

-in temporele bijzin met cum + con. impf/plqpf (historicum) = toen

Cum hostes *vicisset*, Caesar ad Romam rediit: toen Caesar de vijanden verslagen had, keerde hij terug naar Rome.

2. Een coniunctivus kan ook voorkomen na een pronomen relativum: de bijzin kan dan finaal (opdat, moeten), consecutief (zodat), causaal (omdat) of concessief (hoewel) vertaald worden.

Consul legatos mittit, qui victoriam *nuntiant*: de consul stuurt gezanten, die de overwinning moeten berichten/om de overwinning te berichten.

3. een indirecte vraag: te herkennen aan een vraagwoord, dat de bijzin inleidt. (zie verderop)

Pater rogat quid filii in horto *fecerint*: vader vraagt wat de zonen in de tuin gedaan hebben.

4. na

-verba timendi (werkwoorden van vrezen): ne = dat

Servus timet ne *pulsetur*: de slaaf is bang dat hij geslagen wordt.

ne non = dat niet

Milites metuebant ne non sibi *esset* occasio effugiendi: de soldaten waren bang dat er voor hen geen gelegenheid om te ontsnappen was.

-verba impediendi (werkwoorden van verhinderen): ne, quominus = dat/om te

Eum impedire volo ne id *faciat*: ik wil hem hinderen om dat te doen.

-ontkende verba impediendi: quin = om

Eum impedire non possum quin id *faciat*: ik kan hem niet hinderen om dat te doen.

N.b.

-Behalve bij de conditionele bijzinnen en het historisch cum, kun je alle tijden van de coniunctivus tegenkomen.

De CONIUNCTIVUS IN HOOFD- EN BIJZIJN

Tot slot: de oratio recta en de oratio obliqua

Oratio recta is de technische term voor de directe rede. Van de directe rede spreken we als de woorden van iemand rechtstreeks worden weergegeven of aangehaald. De directe rede kun je herkennen aan de dubbele punt en de aanhalingstekens.

Magister dicit: "Discipulos numquam pulsavi".
De leraar zei: "Ik heb de leerlingen nooit geslagen".

De **oratio obliqua** is de indirecte rede. De woorden van iemand worden nu niet rechtstreeks weergegeven.

Magister dicit se discipulos numquam pulsavisse.
De leraar zegt, dat hij de leerlingen nooit geslagen heeft.

Als een oratio recta verandert in een oratio obliqua, dan wordt er gebruik gemaakt van een A.c.I. als er sprake is van een bewering of een mening, zoals in het bovenstaande voorbeeld. Wat er in andere gevallen gebeurt behoort niet tot de verplichte stof voor het eindexamen.

Indirecte vragen (dus ook oratio obliqua!) staan altijd in de coniunctivus.

Magister rogavit: "Cur Aulus id non fecit?"
De leraar vroeg: "Waarom heeft Aulus het niet gedaan?"

Magister rogavit cur Aulus id non **fecisset**.
De meester vroeg waarom Aulus het niet gedaan had.

Als er in de oratio recta een bijzin is met indicativi, dan veranderen die in de oratio obliqua in coniunctivi.

Filius dixit: "Omnia feci, quae a patre mihi **imperata sunt**."
De zoon zei: "Ik heb alles gedaan, wat mij door vader is opgedragen."

Filius dixit se omnia fecisse, quae a patre sibi **imperata essent**.
De zoon zei dat hij alles gedaan had, wat hem door zijn vader was opgedragen.